
Мельниковская О.Н.

Судьба моя — счастливца

М.: «ПолиМедиа». — 2004. — 164 с.

Ця книга мемуарів належить перу відомого московського археолога Ользі Миколаївні Мельниковській, яка чимало років своєї наукової діяльності присвятила археологічним дослідженням милоградської та юхновської культур епохи раннього залізного віку на Поліссі, зокрема південної лісової смуги Подніпров'я I тисячоліття до н. е. Серед публікацій О.М. Мельниковської важливе місце посідає спеціальна монографія, у якій синтезовано матеріали археологічних до-сліджень щодо історії племен Південної Білорусі у ранньому залізному віці (Мельниковская 1976). Результати досліджень О.М. Мельниковської широко використовують археологи та історики Росії, Білорусі, України і Польщі (Мезенцева 1997, с. 144; Коробушкина 1993, с. 423—424).

До того ж у книзі О.М. Мельниковська цікаво розповідає про її покійного чоловіка Ераста Олексійовича Симоновича — одного з видатних дослідників пам'яток черняхівської культури і ранньосередньовічних старожитностей східних слов'ян в Україні, Південній Білорусі та Росії.

Книга мемуарів складається зі вступу і трьох частин. У вступі О.М. Мельниковська розповідає про те, що надзвичайно багато випало на долю її покоління: комсомольська молодість, війна, ленінградська блокада, падіння радянської влади, тяжкі біди в роки перебудови, перебування у дикому капіталізмі. У спогадах, як зазначає авторка, багато відвертості, що дає змогу виокремити цілий пласт почуттів, збагачуючи душі людей (Мельниковская 2004, с. 3).

У першій частині спогадів розповідається про генеалогічне коріння родини Мельниковських, дитячі та юнацькі роки авторки. Дід Ольги Миколаївни по батьківській лінії Микола Григорович Мельниковський походив із старшини запорозьких козаків, які за царювання Катерини II отримали дворянство. Вотчинні володіння Мельниковських були під Переяславом-Хмельницьким. Сьогодні навколо Переяслава шість чи сім сіл Мельниковок — чи це не колишні володіння Мельниковських? (с. 5) Дворянство бабусі по батьківській лінії ще більш давнє. Її рід згадано у шостій дворянській так званій Оксамитовій книзі, в якій перелічено роди, що на час правління Катерини II мали вже двохсотлітню історію.

Батько Ольги Миколаївни — Микола Миколайович Мельниковський — учасник Першої світової війни, який за хоробрість був нагороджений Георгієвським хрестом. Одразу ж після революції 1917 р. він вступив до лав Червоної Гвардії. Мати — Марія Василівна Кисельова походила із купецтва Рязанської губернії. Вона закінчила гімназію, а потім навчалась на історико-філологічному відділенні Харківських Вищих жіночих курсів. У матері були артистичні здібності, а батько добре малював (с. 8).

Далі Ольга Миколаївна розповідає про життя її сім'ї у Москві в 1930-х рр., переїзд до Ленінграду, де у 1940 р. вона стала студенткою історичного факультету державного університету. Майбутній археолог слухала лекції таких відомих професорів і академіків, як В.В. Струве, С.Я. Лур'є, С.І. Ковальова, В.І. Равдонікаса. Запам'ятались і перші практичні заняття з археології, які вів П.Й. Борисковський (с. 16).

У червні 1941 р., на початку Великої Вітчизняної війни, Ольга Миколаївна записалася на курси медсестер. Проте навчатись не довелось, оскільки від університету її разом з іншими направили копати окопи під Ленінградом, потім — під Лугою і Новгородом. Далі — життя у блокадному Ленінграді. «Люди, які не пережили блокаду, — зауважує авторка мемуарів, — не можуть уявити собі всього жаху, нелюдських страждань, що доводили іноді людей до безумства» (с. 22).

Людей у ті страшні часи підтримувало почуття колективізму, віра у подолання всіх труднощів, взаємодопомога. Ольга Миколаївна стала санітаркою у військовому шпиталі. Чергували через добу. Праця тяжка: судна, прибирання, прання бинтів, яких не вистачало. Часто не було води та світла. Доводилося також брати участь у розбиранні руїн будинків після фашистських бомбових ударів із повітря. У той самий час у Ленінграді служив військовим санітаром і Ераст Олексійович Симонович — майбутній чоловік Ольги Миколаївни. Утім тоді вони ще не були знайомі.

Друга частина книги містить матеріали про рід Ераста Олексійовича Симоновича, його життя і наукову діяльність. Рід Ераста Олексійовича

по чоловічій лінії — польський, з Ковенської губернії. Там мешкала родина його діда — Чеслава Симоновича, який походив зі старовинного роду польських шляхтичів. Підтвердження цього Ераст Олексійович знайшов у архівах м. Львова, де рід Симоновичів значиться з 1768 р. Дитинство батька Е.О. Симоновича пройшло в Україні, у м. Александрія Херсонської губернії. Олексій Чеславович, 1892 р. народження, навчався у Санкт-Петербурзькому університеті на східному факультеті, який закінчив перед революцією. Знав китайську і японську мови, бував у цих країнах (с. 71).

Після революції 1917 р. Олексій Чеславович працював на Віндавсько-Рибинській залізниці. У м. Стара Руса він познайомився з Антоніною Костянтинівною Соболевою, майбутньою матір'ю Ераста Олексійовича Симоновича. Мати Ераста Олексійовича походила з рибинських міщан і духовенства. Вчилася у гімназії у м. Кос-трома, все життя викладала у молодших класах школи. У 1919 р. у Петрограді народився Ераст Олексійович. Мати віддавала всі сили, щоб достойно виховати сина, який виправдав всі її високі надії.

З Ерастом Олексійовичем Симоновичем Ольга Миколаївна Мельниковська познайомилася лише через 12 років після того, як вони, не знаючи один одного, навчалися у Ленінградському державному університеті. А сталося це у 1952 р. в археологічній експедиції в Україні. Потім Ольга Миколаївна поїхала у Південну Білорусь на свої перші самостійні археологічні розкопки, а через деякий час до неї з України прибув і Ераст Олексійович. Так почалося їхнє сімейне життя. У 1952 р. Е.О. Симоновича взяли на роботу науковим співробітником у Музей образотворчих мистецтв ім. О.С. Пушкіна у Москві, а Ольга Миколаївна вже працювала в Інституті історії матеріальної культури АН СРСР (нині Інститут археології РАН). З 1956 р. Е.О. Симонович усе своє життя працював разом із дружиною в Інституті археології АН СРСР.

У книзі наведено приклади чесної самовідданої праці Е.О. Симоновича у галузі слов'яноруської археології. О.М. Мельниковська показала, як сформувалася у її чоловіка концепція щодо слов'янської приналежності цієї культури Лісостепу України, як дослідник висунув гіпотезу про раннє християнство у частини населення черняхівської культури кінця II — початку V ст. н. е. Е.О. Симонович залишив велику наукову спадщину — 177 наукових публікацій: монографії (Симонович, Кравченко 1983; Симонович

1983) та серії статей (Симонович 1963; 1964; 1967; 1970; 1971; 1973).

Розповідає Ольга Миколаївна і про учнів та послідовників Ераста Олексійовича: доктора історичних наук, професора Віру Буданову, кандидата історичних наук Ольгу Гей та ін. Не обійшла вона увагою і друзів Е.О. Симоновича з Ленінграда, Москви, інших міст колишнього СРСР.

У третій частині книги Ольга Миколаївна описує своє життя та життя її дочки — Антоніни Симонович — з другої половини 1980-х р. і до початку XXI ст. На ці роки випали нові випробування: вдовство, становлення дочки як поета, боротьба з раковим захворюванням. Необхідно було вижити за умов нестатків, двох тяжких ракових операцій та їх наслідків. Сили жити давав авторці мемуарів усе міцніючий талант дочки — поетеси Антоніни, спілкування з її друзями — поетами, перекладачами, мовознавцями, які час від часу збиралися на квартирі у Симоновичів.

Дочка Ольги Миколаївни і Ераста Олексійовича Антоніна виявилася надзвичайно обдарованою поетесою. Вона опублікувала цілу серію поетичних збірок: «Деревце-вселенная» (1990); «Из солнца и слез» (1993); «Света прямизна» (1994); «Истина на ладони» (1996); «Ясность» (1997); «В сердцевине сердца» (2002); «Душа поет» (2003); «Остров благоденствия (Стихи о Переделкине)» (2005). На творчість Антоніни Симонович дуже схвально відгукнулись відомі вчені й літературні критики. Цікаво, що підтримав поетесу і Михайло Юліанович Брайчевський, який писав до збірки «Ясность»: «Не упади на крутом пути, Крест на Голгофу сумей донести».

Отже, книга спогадів Ольги Миколаївни Мельниковської є надзвичайно повчальною. Авторка не випадково назвала свої мемуари «Судьба моя щастливица», адже на її долю випало чимало перешкод і труднощів, які вона зуміла здолати завдяки своїй волі та великому прагненню до життя, а також чистому людському кохання до Ераста Олексійовича Симоновича та його взаємній любові. Подружжя виховало талановиту поетесу Антоніну Симонович, яка успадкувала у своїй творчості найкращі риси батьків: чесність, принциповість, доброзичливість до людей. Книгу мемуарів О.М. Мельниковської із задоволенням прочитають її колеги-археологи, а також усі, хто вірить у порядність та справедливість. Особливо цінною ця книга буде для молоді, яка не байдужа до історії країни і вірить у справжні людські ідеали.

І.С. ВІНОКУР, Я.С.ГУРБА

- Мезенцева Г. Дослідники археології України. — Чернігів, 1997.
- Коробушикина Т.М. Археология и нумизматика Белоруси. — Энциклопедия. — Минск, 1993.
- Мельниковская О.Н. Племена Южной Белоруссии в раннем железном веке. — Москва, 1976.
- Мельниковская О.Н. Судьба моя — счастливица. — Москва: ПолиМЕдиа, 2004.
- Сымонович Э.А., Кравченко Н.М. Погребальные обряды племен черняховской культуры. — САИ. — Вип. Д1-22. — Москва, 1983.
- Сымонович Э.А. Население столицы позднескифского царства (По материалам восточного могильника Неаполя Скифского). — Киев, 1983.
- Сымонович Э.А. Городище Колочин 1 на Гомельщине // МИА. — 1963. — № 108.
- Сымонович Э.А. Магия и обряд погребения в черняховскую эпоху // СА. — 1963. — № 1.
- Сымонович Э.А. Северная граница памятников черняховской культуры // МИА. — 1964. — № 116.
- Сымонович Э.А. Культура полей погребений и готская проблема // Скандинавский сборник. — Москва, 1970. — Т. 15.
- Сымонович Э.А. Итоги исследования черняховских памятников в Северном Причерноморье // МИА. — 1967. — № 139.
- Сымонович Э.А. Зарубинецкая и черняховская культуры в Поднепровье // МИА. — 1970. — № 176.
- Сымонович Э.А. Поселения V—VII вв. на Черниговщине // КСИА. — 1969. — в. 120.
- Сымонович Е.О. Черняхівські племена Подніпров'я (культура і етнос) // Археологія. — 1973. — в.10.
- Сымонович Е.О. Хірургія в черняхівську епоху // Середні віки на Україні. — Київ, 1971. — в.1.

Одержано 15.12.2005

Зубарь В.М., Буйских А.В., Кравченко Э.А., Русяева М.В.

Херсонес Таврический в третьей четверти VI — первой половине I вв. до н. э.: Очерки истории и культуры К.: Академперіодика, 2005. — 625 с.—322 рис.

Початок XXI ст. позначився низкою наукових робіт, присвячених підсумковим дослідженням багатьох проблем історії, економіки і культури античних держав Північного Причорномор'я, особливе місце в цій низці належить Херсонесу Таврійському — одному із провідних центрів античної цивілізації у цьому регіоні, а пізніше — християнської релігії і візантійської культури. Саме наступність від античного Херсонеса до середньовічного Херсона-Корсуна, унікальні пам'ятки цих епох постійно привертають увагу не лише вітчизняних, а й багатьох зарубіжних вчених.

Проте лише в Україні Інститут археології НАНУ та Національний заповідник «Херсонес Таврійський» у співпраці з ученими вищих навчальних закладів держави, під керівництвом В.М. Зубаря та С.Б. Сорочана, почали здійснювати науковий проект із видання чотиритомної історії і культури Херсонеса-Херсона. Протягом двох останніх років побачили світ три томи нарисів історії та культури Херсонеса-Херсона,

© І.М. ХРАПУНОВ, 2006

починаючи з часу його заснування в третій чверті VI ст. до н.е. і до першої половини X ст. н.е.¹ Основною метою цього видання є створення фундаментальної праці, присвяченої узагальненню величезної кількості накопичених і опублікованих протягом XIX—XX ст. матеріалів, перегляду багатьох раніше отриманих висновків і гіпотез, введенню у науковий обіг та інтерпретації нових джерел.

Інтенсивні археологічні розкопки не лише в самому Херсонесі, а й широкій сільській окрузі, особливо у другій половині XX ст., дали значні

¹ Херсонес Таврический в третьей четверти VI — первой половине I вв. до н. э.: Очерки истории и культуры / В.М. Зубарь, А.В. Буйских, Э.А. Кравченко, М.В. Русяева. — К.: Академперіодика, 2005. — 625 с., — 322 рис.; Херсонес Таврический в середине I в. до н. э. — VI в. н. э.: Очерки истории и культуры / В.М. Зубарь, С.Д. Крыжицкий, А.А. Владимиров, Д.В. Журавлев, А.С. Русяева, М.В. Русяева, М.В. Скржинская, С.Б. Сорочан, Н.И. Храпунов/. — Харьков: Майдан, 2004. — 730 с., — 308 рис.; С.Б. Сорочан. Византийский Херсон (вторая половина VI — первая половина X вв.): Очерки истории и культуры. — Харьков: Майдан, 2005. — Ч. 1, 2. — 1642 с., — 470 рис.